

ТИЖНЕВИК РЕВІЄ НЕВДОМАДАКЕ UKRAINIENNE TRIDENŃ

Число 10 (268) рік вид. VII. 8 березня 1931 р. Ціна 2 +р. (Prix 2 fr)

Париж, неділя, 8 березня 1931 року.

Надруковані в минулому й цьому числі дописи з Брюсселю в подробицях знайомлять наших читачів з перебігом нарад різних комісій Унії Товариств Прихильників Ліги Націй.

Де-далі наша участь в цій міжнародній організації стає все діяльнішою. Значіння проблем, що там здійснюються, поважність форуму, перед яким вони трактуються, характер спокійний і річевий їх обміркування, самий склад учасників нарад роблять працю нашого Товариства Прихильників Ліги Націй на міжнародньому полі ще ціннішою.

Як бачимо, і на останніх нарадах зачеплено було низку питань, так чи інакше зв'язаних з Україною.

Ініціатива української делегації, яка порушила знову в Брюсселі питання про галицькі події, являючися логичним продовженням попередньої праці, підбила підсумки тому, що вважали ми можливим, потрібним і доцільним в цьому напрямку зробити, та особливо підкреслила послідовність, з якою наші урядові чинники і зв'язані з ними ширші громадські кола в низці виступів і заяв, внутрішнє між собою поєднаних, провадили цю лінію.

Робота в інших комісіях, виходячи по-за межі питання про становище меншин в сучасній державі, торкалася проблем загальніших і ширших, до яких про те не тільки не можемо ми бути байдужими, а навпаки маємо виявляти як найбільшу увагу: вони бо, те чи інше їх трактування, спроби вирішити їх в тому чи іншому напрямку — відбуваються на долі і недолі України.

Перше за все можна як найширше привітати початок конкретної

праці в Комісії Сходу, що її засновано було теж з ініціативи власне нашої делегації. Тим приємніше, що початок цим працям покладено докладом українського вченого. Інтерес, який викликала доповідь про демпінг, являється добрими ауспіціями для розвитку діяльності комісії та нашої в ній участі. Можна тільки побажати, щоб українські інтелектуальні сили стали в допомозі нашому товариству — по спроможності ширше висвітлити всі проблеми, зв'язані з Україною в її стосунках до Європи. Авдиторія надзвичайно поважна і уважна.

Останнє питання — питання розброєння. Розмови на цю тему наймодніші в Європі, хоч і не реальні. Коли взагалі справа запровадження вічного миру на землі — утопія, то поважне намічення і обміркування шляхів, ідучи якими людськість могла б хоч трохи наблизитися до зменшення озброєнь та усталення гарантій миру хоч на ближчий час, навіть не можливе в тих умовах, в яких воно ставиться. Сучасні апостоли миру здебільшого — несвідомо чи свідомо, певніше останнє, — заплющують щільно очі на ту загрозу, яка тяжить не тільки над миром, але й над усім усталеним ладом і порядком світу зі Сходу. Ця загроза постійна і реальна то існування совітської держави, яка, поневоливши зброєю народи колишньої російської імперії, хоче тепер покорити під нозі III-ому Інтернаціоналові, чи то пак Москві, увесь світ, розповсюдити на його руїну і анархію, які панують на уярмлених нею землях.

Доки не визволені будуть Україна і інші народи з московської неволі, доки не одновиться їхня самостійна державність, доки не знищено буде до щенту саме джерело заколоту, непокоїв і руїни — червоная влада в Москві, — доти всі розмови про обезброєння чи його зменшення, про забезпечення миру та його гарантії не мають під собою жадного ґрунту.

Не раз виявляли ми це наше глибоке переконання, не раз розвивали ці думки на стертійках «Тризуба». Заява української делегації на минулорічній конференції Унії Т-в Прихильників Ліги Націй у Женеві, низка видань Українського Товариства, що освітлюють ці теми, а по-між ними і авторитетна заява нашого Президента А. Лівичького, виразно зафіксували наші погляди, навели їх умотивування та подали їх під розвагу чужинцям. Чи дійшли вони до свідомости і розуму сучасних керманичів політичного життя Європи — це їхня справа. Ми ж будемо далі продовжувати працю, яка має нарешті переконати світ, що по-за визволенням України, Кавказу та інших земель колишньої Росії не може бути й мови про сталий мир на Сході, а разом з тим і у всій Європі.

Це ми не переставали і не перестанемо доводити світові, і саме такі організації міжнародного характеру, як Унія Т-в Прихильників Ліги Націй, уявляють собою відповідне місце для цих заяв, і для цієї праці.

* * *

При Українській Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі, яка провадить великої ваги національної культурну роботу в світовій столиці, існує Музей пам'яті покійного.

Він має за свою мету зібрати й зберегти для потомних часів усе, що зв'язане з життям, діяльністю і смертю покійного Головного Отамана. Зберегти усе те, що наступним поколінням може зробити ближчим і реальнішим образ нашого вождя. Зберегти на те, щоб передати зібране по визволенню України до Національного Музею в Києві на власність народу українського.

Де-що і чимало вже зроблено, але то лише початок. Не раз Рада Бібліотеки зверталася з закликом до громадянства. Вона просила жертвувати усе, кожна річ, нехай найдрібнішу, фотографії, листи, документи, що так чи інакше нагадують про небіжчика. На жаль, закликаючи цей зустріч дуже малий одгук. Тільки окремі одиниці, і то нечисленні, озвалися.

В цьому числі в хроніці Бібліотеки вміщено замітку про дар ген. О. Удовиченка — власноручні листи до нього покійного С. Петлюри.

Вважаємо за доцільне підкреслити цю звістку. Нехай цей приклад заохотить і інших передати до Музею те, що знаходиться в їхніх руках і що повинно статися власністю національною.

Фінал справи «Спілки Визволення України» в Українській Академії Наук.

В останніх числах «Вістей Всеукраїнської Академії Наук» знаходимо, між иншим, матеріал, який освітлює ставлення Академії та її співробітників до справи «Спілки Визволення України» (СВУ).

А саме в ч. 2 «Вістей» знаходимо докладний звіт про засідання колективу Всеукраїнської Академії Наук (ВУАН), що відбулося в Києві 16 квітня с. р.

На цьому засіданню, спеціально присвяченому процесу СВУ, вступну доповідь на тему «Процес СВУ і наші завдання» виголосив

С. М. Іваницький, *) який з доручення Бюро Київської Спілки Наукових Робітників стежив у Харькові за перебігом процесу СВУ.

На жаль, звіт не передає змісту першої частини цієї доповіді, де доповідач, як зазначає звіт, дав вичерпну характеристику діячам СВУ, а лише обмежується зауваженням, «що тов. Іваницький дуже влучно викрив ідейне убожество і низький етичний рівень ватажків СВУ».

Нема чого дивуватися тому, що з числа присутніх на засіданню колективу ВУАН не знайшлося ні одного, хто б виступив з протестом проти цієї кваліфікації осіб, що стояли на чолі Спілки визволення України: ніхто не стане вимагати від пересічних людей вияву горожанської мужности в умсах большевицького терору. Але все ж треба дивуватися тому, що серед присутніх на тому засіданню знайшовся не один, хто не тільки урочисто продекларував свій осуд «злочину» акад. Єфремова, а ще допустився зневажити свого відсутнього товариша. Очевидно, тільки втратою людської гідности може забезпечити собі громадянин сов. України патент на «благонадійність». Засудивши ще раз «ганебну і злочинну» організацію СВУ, колектив ВУАН на тому ж засіданню занявся відшуканням причин того, «чому ВУАН фактично стала мало не за центр антирадянської контр-революційної роботи», і головну причину вгледів — «в чималій політичній неписьменності та обивательській байдужості немалої групи співробітників до проблем радянського будівництва та ролі в ньому академиків».

Щоб усунути цю причину, колектив ВУАН визнав необхідним для оздоровлення атмосфери в Академії — провадити всю роботу ВУАН «в найтіснішому зв'язку з радянською громадськістю, при найближчому керівництві комуністичної партії», а для піднесення якости наукової продукції—зв'язати цю продукцію з «застосуванням основ діалектичного матеріалізму, з боротьбою із залишками ідеалістичних методологічних систем, цих ознак буржуазного світогляду».

Питання про підвищення якости роботи ВУАН на тому ж засіданню колективу ВУАН порушили де-кільки осіб, але конкретне означення надав цьому питанню О. Дорошкевич: «Колись було закінчували духовну академію і писали величезні дисертації на штиб «посланій старця Філофея». Яке вони мають значіння тепер? Отже критерій наукової роботи міняється, і тепер якість залежить од доброго засвоєння основ діалектичного матеріалізму».

З цього означення видно, що О. Дорошкевич, а за ним і весь колектив в засіданню 16 квітня м. р. (відповідна резолюція була ухвалена одногосно) визнають наукову вартість лише за тими працями, які виготовлено на один штиб — ст тільки міняється характер штибу: колись був штиб «посланій старця Філофея», а тепер єдино спасенним штибом є діалектичний матеріалізм.

Розправившись без милосердя з «купкою збанкrotованих політиків СВУ», колектив підкреслив у резолюції, що «Академія вступила

*) Из «Звідомлення Всеукраїнської Академії Наук у Києві за 1927 рік» (останнє «Звідомлення», яке вийшло у світ) дізнаємося, що С. М. Іваницький є штатний співробітник Комісії для вивчення історії західно-руського та українського права.

вже на нові рейки соціалістичного будівництва під керівництвом комуністичної партії, в тісному єднанні з трудящими масами. Не зрадникам із СВУ зіпхнути її з того шляху. Роботою над здійсненням плану соціалістичної науки ми дамо гідну відповідь західно-європейській буржуазії та її місцевим агентам»*).

Наперед можна сказати, що західно-європейська буржуазія навряд чи захопиться роботою «соціалістичної науки», бо звикла керуватися в оцінці наукових праць зовсім іншим мірилом ніж те, яке урочисто проголосив колектив ВУАН. Але треба думати, що проголошений в резолюції колективу, як єдино спасенний, метод діалектичного матеріалізму, є лише одна з тих урочистих декларацій, які з природи річей не можуть зреалізуватися в життю.

Трохи пізніше ВУАН ще раз поставила справу СВУ, а саме на засіданні липневої сесії Ради ВУАН доведлося академікам розглянути питання про виключення з ВУАН двох товаришів — академиків Єфремова та Слабченка, засуджених в справі СВУ. «В Хроніці» ч. 4-го знаходимо коротку інформацію про те, що «згідно з статутом Академії Рада ВУАН ухвалила виключити Єфремова та Слабченка з числа членів Академії Наук». Ця історична подія сталася 12 липня 1930 року. Безперечно, ця подія займе одну з сумних сторінок в історії ВУАН.

Ст. Сірополько.

Літературні спостереження, XXIII,

У Галичині заховався ще звичай видавати що-року календарі-альманахи з розвідками на різні теми, з оповіданнями та віршами. На початку поширення в суспільстві інтересу до літератури, само собою вже по винайденню друку, цей звичай мався у всіх народів. Епоха календарів-збірників починається тоді, коли в суспільстві набірається певна, не дуже мала, хоч ще й невелика кількість людей з де-яким інтересом до книжки, ще остільки мало розвиненим, що сливе ніхто побачити не читає, читають тільки іноді й потроху, або щоб розважитися, або щоб знайти відповідь на обмежене число питань, які те суспільство цікавлять. Такий стан громадського розвитку звичайно йде в парі з тим, коли серед його витворюється певна група людей, яким навіть для їхніх ділових справ обов'язково потрібно загодя та без помилки знати різні календарні відомості (в який день яке число, коли яке свято і т. и.). Ці люде звичайно вже мають змогу та й згодні витратити на книжку якийсь гріш та ще дуже невеликий, а тому, що вже мусять купувати календарі, то охотніше заплатять за календарь трохи біль-

---

*) Слід зазначити, що на засіданні колективу 16 квітня м. р. брали участь переважно співробітники ВУАН, тоді як з 29 штатних академиків було присутніх лише троє, як це докірливо зауважив в своїй промові О. Дорошкевич.

ше за те, що до його додано і літературний відділ, ніж витрачатають двічі і на календарь, і на книжку.

Само собою що і найбільший календарь-збірник не може вмістити в собі відомості ще про дуже багато річей чи з'явищ, бо може подати тільки дуже обмежену кількість популярних розвідок та белетристичних творів меншого розміру. Тому з дальшим розвитком читача сам календарь-збірник його вже не задовольняє, поруч з'являються часописи що-денні та тижневі і місячники, зростає попит на книжки, що докладно освітлюють різні питання, або подають твори окремих авторів, і велика кількість цих книжок дає читачеві можливість вибрати з них до читання по своїй потребі чи уподобі. За нормальних умов конкурувати з таким розвиненим письменством календарь-збірник не в силі і в тій стадії громадського розвитку мусить уступити та зникнути. Але в Галичині через особливі місцеві обставини він пережив ті часи, коли у інших народів це зникає, і календарі-збірники друкуються там і розкуповуються ще й досі. Загалом кажучи, це є наслідком малої книжної продукції в Галичині, як і скрізь на Україні. І хоч на Наддніпрянщині при ще меншій кількості видань, календарна література не розвинулася, то тільки через скрайні цензурні утиски.

Не зважаючи на значне поширення календарів-збірників в Галичині, треба признати, що при тій стані громадянства, який там є, дійсним призначенням їх там могло б бути хіба задоволення потреб в читанню селян, ремісників, може ще біднішої інтелігенції, взагалі тих верств людности, які не можуть купувати багато книжок і не мають ні часу, ні охоти багато читати, а завданням цих збірників є не стільки поширення ідей та знання, бо однаково читання самого календаря багато їм не дасть, скільки виховання в читачах заохоти до книжки та освіти. Для досягнення цієї мети треба б було підібрати для календарів-збірників статті переважно на ті теми, які найдужче цікавлять те коло читачів, для якого такі збірники власне і мали б друкуватися, себ-то для селян і робітників. Але знов таки мала книжкова продукція заважає видавцям додержуватися цього найбільше доцільного змісту в літературних додатках до своїх календарів. Через брак книжок на своїй мові в багатьох галузях знання українська інтелігенція скрізь, отже і в Галичині, часто користується книжками в чужих мовах, але є таки потреба прочитати на своїй мові бодай короткі популярні статті на ті ж теми, і видавці календарів, природно, рахуються з потребами і свого передплатника.

Для прикладу переглянемо «Календарь Просвіти» за цей 31 рік. В ньому мають ся цікаві та добре виконані популярні розвідки, але пропорції між розміром книжки та місцем, присвяченим окремим темам, не додержано. З 12 популярних розвідок, уміщених у ньому, — 4 присвячено питанням просвіти, і як не великої ваги це питання, а краще було б дати в книзі одну більшу розвідку на ту тему, ніж 4 менших. Це забрало б менше місця і позбавило б од повторень тих самих думок по кільки разів. Так само забагато місця уделено опису різних міст. Маємо аж три статті: проф. Д. Дорошенка — «З галерії українських міст», Панейка «Три столиці — Лондон, Париж, Женева» та Онаць-

кого «Вічне місто — Рим». Хоч усі ті статті гарні, та хто й знає, чи зацікавлять вони селянина та ремісника? Думаю, що тому читачеві і буде цікаво прочитати розвідку Д. Дорошенка про свої українські міста, та описи далеких і чужих міст, та ще в великій кількості поряд його не зацікавлять.

Для інтелігенції огляд політичних подій світу за 10 років, поданий п. Кедриним, є дуже бажаним. Це справді дуже корисно мати можливість нагадати собі, що сталося в політичному житті за 10 років, перевірити, як-що забулося, в якій послідовності, де і в якому часі сталися які події, але селянин мабуть не буде його читати. Автор мусів робити свій огляд конспективно, і селянинові, якому більшість переказаних фактів не знана, здаватиметься виклад автора незрозумілим і нудним. Взагалі не белетристична частина календаря «Просвіти» складена так, що буде цікавішою інтелігентові, ніж селянинові.

Белетристика цього календаря складається з кількох невеликих оповідань, більших календарь таки і не міг би умістити. Гарне оповідання Островського «Надбагненська республіка», дуже яскраво змальовані у ньому тип дівчини героїні і та психологія, що плутидила у нас «незалежні республіки» з двох-трьох сел. Дуже гарне оповідання старого письменника Свідницького — «Пачковози». Яскравий побутовий, хоч і без глибшого змісту, малюнок Чіпки «Завіяні».

Гарні і вірші в прозі Матвієва Мельника, але знову вони мабуть більше вподобаються інтелігентові, а не селянинові. З віршованих віршів особливо гарні Бабія — «Батьки й діти» та два вірші того ж Матвієва Мельника.

Зазначивши малу книжкову продукцію, як чинник згаданих явищ в нашій літературі, треба сказати, що вона не є первісним чинником, а саме є наслідком нашого політичного становища в минулому і зараз.

Під впливом того становища значна частина нашої інтелігенції ще й досі зденаціоналізована, сливе не маємо буржуазної інтелігенції, більше заможної, що дає більший попит на книжку, а до того, хоч література українська скрізь одна і інтелігенція тжж одна, але Україну порізано кордонами кількох держав і книжці, видані в одній частині України, переступати через ті кордони не легко. Через те не мають попиту, отже не можуть видаватися, і такі книжки, які все ж таки розпродувалися б, як би вони обслуговували усі рештки нашої незденаціоналізованої інтелігенції по усій Україні, як би мався єдиний книжковий український ринок. Як у всьому, і тут найбільшим гальмом нашого розвитку є наше політичне становище.

* * *

Серед галицьких письменників є і такі, що друкують свої твори в ССРСР, де їх видає совітський уряд. Існує в ССРСР навіть особливе урядове видавництво для творів галицьких письменників. Форма цього видавництва — «Спілка революційних письменників «Західня Україна».

Саме трапилося мені до рук двоє збірничків виданих тим видавництвом: збірничок оповідань Петра Козлинюка «Хлопські гаразди» (Київ 1928) і збірничок нарисів Михайла Козоріса «Дві сили» (Київ 1927 р.).

Не може бути сумніву, що, втрачаючися на це видавництво, уряд ССРСР має агітаційне завдання. Які та серед кого? Метою його однаково може бути і агітація серед наддніпрянського громадянства, щоб викликати серед нього вражіння, ніби скрізь і під іншими урядами людности ще тяжче, або принаймні не краще, як в ССРСР, і агітація серед галицької людности, щоб поширити між нею думку, ніби в ССРСР лад кращий од того, серед якого вона живе. Найпевніше, совітський уряд вгоняє тут «за двома зайцями». Отже письменники, що пишуть в напрямі, бажаному совітському урядові для досягнення тих завдань, прикладають своїх рук, треба сподіватися надаремно, до того, щоб совітський лад затримати довше на Наддніпрянщині, а то і сприяти його поширенню. Тому, що страшні наслідки того ладу тепер вже в усіх перед очима, а особливо не можуть вони бути не відомими в Галичині через територіяльну близкість, і тільки зовсім темні та дикі голови можуть тепер ще за совітський лад обстоювати, не можемо ту роботу згаданих письменників вважати инакше, як за певний торговельний гешефт, де крамом до продажу є воля свого народу. Цей тяжкий гріх треба також закинути і багатьом наддніпрянським письменникам, але таки моральна відповідальність згаданих галицьких письменників тяжча, — немає для них і тих полегчуючих вину оправдань, як примус жорстокими карами або страх голодної смерті, які можна брати на увагу, розцінюючи вину наддніпрянських письменників — совітських підданців.

Агітацію провадиться у виданнях «Спілки революційних письменників, Західня Україна» дуже хитро та обережно. Насамперед дбається про те, щоб усі інші уряди, усякий інший лад. пріч совітського, змалювати в найгіршому вигляді, і то не лише сучасний польський уряд, а також і колишній австрійський (оповідання Козлинюка «Не зрадив») і провід українського війська (оповідання Козоріса «То був злодій»), а поруч натякається, ніби за совітського ладу все краще. В оповіданню «Ти мене, сину, кинув» бідкається мати, що син пишов до вїйска, ніщо її жалів не може втішити, але, як прийшло їй на думку, що син може повернути «з червоним прапором, з палким обличчям, з вогнистим оком» і крикне «Гурра», вона вже не журиться, бо тоді «зійде сонце». Так висловлює Козоріс свою думку через стару бабу. В оповіданню того ж автора «То був злодій» українські козаки не хочуть слухати наказу свого сотника та йти далі: «Аби я знав, чоґо я йду та куди волочуся». Вони кажуть: «З большевиками наші погодилися... А він з самої Винниці жене, віддиху не дає», і, збунтувавшись проти сотника, залишаються «чекати червоної армії». Автор хоче коґось одурити, завіряючи, ніби українські козаки співчували большевикам, а разом обмовляє українське старшинство в злочинах, хоч певно знає, як завзято до загину боролося з большевиками українське в о я ц т в о разом з своєю старшиною.

Ніколи не живши в Галичині, я не маю власних спостережень, щоб стверджувати чи заперечувати, як свідок, правдивість чи можливість тих чи подібних фактів, які подають Козоріс та Козлинюк на догану усім згаданим урядам. Наперед можна сказати, що війна, а тим паче революція, дуже нищать почуття законности в усіх владах, як в лівих, так і в правих, які приходять до влади через внутрішні заколоти, бо обидві сторони виховують одна в одній, через запеклість боротьби, зневагу до права та правности, що в революціонерів походить з цілковитого невизнання чужих прав, а в правих — з почуття небезпеки втратити все те та од страху загину. Тому можна припустити правдивість навіть і багатьох обвинувачень, що підносять автори «Спілки революційних письменників». Та вага питання, як його підносять письменники «Спілки», зовсім не в тому, чи по іншим державам порушується право, а в тому вражінню, яке хочуть вони утворити в читачах, ніби в совітській державі ніяких зловживань та порушень права зовсім не буває; тоді, як саме в СССР їх найбільше і вони найтяжчі, і чинить їх совітський уряд не тільки в хвилі лютости або розгублености, а планово і принципово.

Для прикладу зробимо такі порівняння: в оповіданню Козоріса жандари, допитуючи, б'ють арештованого парубка. Та чи це ж диво для СССР, де значно тяжчими тортурами (напр., забиваючи шпички під нігті) виривають в арештованих зізнання? А ще ж в оповіданню Козоріса жандари тільки погрожують арештом матері парубка, яка їх кляне, але не арештують, а власне тікають од неї, поспішають швидче від'їхати, щоб не чути її плачу, а в совітській державі ту мати що-найменше арештували б та катували, а то просто забили б без суду.

В оповіданню Козлинюка «Прощання» жандари тяжко пбили селян, де-кого і до тяжкої хвороби за те, що під часу штрайку вони прогнали штрайкберекерів, а в совітській республіці і без такої нагоди женуть не меншою бійкою на роботу на державних господарствах, або рострілюють людей за те, що не хочуть за ніщо віддавати державі свій запрацьований хліб. В оповіданню того ж автора «Пасинки життя», коли втік до СССР чоловік—комуніст, засуджений на 5 років тюрми за агітацію проти уряду, жандари арештували його жінку, тримали в острозі три тижні і били, допитуючися де її чоловік; а в СССР за антиурядову агітацію або рострілюють або засилають на каторжні роботи до Соловків, а родичів їхніх за те, що не хочуть виявляти своїх, засилають туди ж. Як не зле поводяться часом інші уряди, та ніде в світі не коять з людьми того, що в СССР. Ніде немає стільки засланих на каторжні роботи, ніде не неволять засланих працювати на голодних харчах по 18 годин на добу і ніде знесилених не забивають, як те робиться в СССР.

А до того де-що в оповіданнях згаданих письменників мимоволі викликає сумніви. Ось в оповіданню Козлинюка «Не зрадив», селянин захопленого під час великої війни москалями села тікає до австрійського війська, бо москалі вимагають, щоб він показав їм брід через річку, за яким стало австрійське військо. Того селянина затримала австрійська варта, а австрійський офіцер, не зробивши допита, звелів

його повісти, яко шпиґа. Все те мало правдоподібне. Не для врятування тзго селянина, а в інтересах свого війська та згідно з військовими приписами, не міг офіцер не допитати гаразд того селянина, хто, навіщо його послав, скільки та якого є в москалів за річку війська, як воно розташоване і т. д., а розпитуючи певно побачив би, що має перед собою не ворожого шпиґа, а прихильника. Повісити, не зробивши допиту чоловіка, що прийшов звідти, де стоять вороги, є з військового погляду злочином.

Для агітації в своїм напрямку уживають ці автори ще одного способу паплюжити як найдужче українську інтелігенцію як емігрантську, так і галицьку (оповідання Козоріса «То був злодій», оповідання Козлинюка «Тріумвірат», «Людина з перспективою», «Віче») і то з таким смаком, мов автори радіють, що інтелігенцію є за що лаяти, — в такий спосіб, щоб утворити вражіння, що вона тільки ганьби й варта. Той тон і таке узагальнення обвинувачень виключає навіть потребу їм заперечувати, бо тенденційність і неправда в них аж світяться.

Що-до мистецького хисту цих авторів єдиною вартою рисою в них можна узнати хіба знання селянської мови та виразів тієї чи іншої місцевости, яким автори вихваляються і вже через те зловживають. Це знання народніх виразів надає їхнім оповіданням де-яку живість, але по-за тим немає в них нічого—ані типів, ані психологічного аналізу. Все те знищено хворобливою та неширокою тенденційністю.

Далііі.

Сесія Унії Товариства для Ліґи Націй в Брюселю.

II.

Справа розбросення та проблєма Сходу Європи.

Найгловніші комісії Унії це комісія політично-юридична та комісія меншостева. Коли в останній, як ми це бачили, кардинальним питанням цього сезону було питання українське, то в комісії політичній таким центром було питання розбросення. Тепер, коли в Лізі Націй (справжній) підготовча комісія по розбросенню закінчила свою працю, коли Рада Ліґи Націй на останній своїй сесії призначила вже термін для зібрання самої комісії по розбросенню (лютий 1932), що має приступити реально до діла, — то це питання стало взагалі дуже пекучим. Отже один з найбільших, гарячих апостолів розбросення лорд Роберт Сесіль—сам з'явився до Брюселю і виступав на засіданню політичної комісії в цій справі. Треба сказати, що лорд Сесіль вже кілька сесій як перестав їздити на конференції Унії і його поява в Брюселю була всіма відмічена. Англійська делегація була взагалі на цей раз дуже численна і на чолі її були крім лорда Роберта Сесіля ще лорд Дікінсон, старий і поважний голова меншестевої комісії, та леді Гладстон, удова сина великого Гладстона.

Сесіль натурально рішуче виступив за як найдаліше розбросення і

вніс резолюцію, що всі товариства Унії мусять вести серед своїх народів пропаганду за розбросення. Ці ідеї висловив він на засіданню комісії і потім на великому банкеті, що був улаштований бельгійським товариством Унії на честь гостей. Головними партнерами Сесіля були — голова французького товариства (чи федерації товариств,) для Ліги Націй п. Еннесі, був. міністр і амбасадор Франції, а також німець Деренбург, був міністр ще до-військових, часів та Джаніні, італійський міністр та вчений.

Тези, які вони одстоювали в комісії і на банкеті, загалом відомі. Це ті ідеї, які кожна з цих великих держав одстоює в світі. Але були і де-які відміни: п. Еннесі дуже ретельно говорив про бріановський проєкт Европійської Конфедерації, бачучи в цьому одинокий порятунок, і зробив таке вражіння на делегатів—начеб-то Франція ставиться до розбросення негативно. Йому було дуже легко сказати, що здійснення проєкту бріановського майже механічно привело б до розбросення, бо зброя, для Франції наприклад, перестане бути потрібною принаймні супроти тих народів, що ввійдуть вже до складу Европійської Унії. Цього однак п. Еннесі не сказав і його промова викликала дуже сухі, офіційні оплески на банкеті, тоді як Сесілю улаштовано було майже овацію. Цікаво, що на цьому банкеті багато оплесків зібрав навіть німець, у всякому разі йому більше плескали, як французів. Як міняються часи!

Але Еннесі в одній з своїх промов дуже влучно вказав на те, що при розбросенню треба брати під увагу і ССРСР, де жадного контролю перевести що-до стану озброєння країни ніхто не може, звідки завжди може вийти певна небезпека для Європи. Ці мудрі слова можна тільки привітати і пошкродувати, що не на цій тезі заснував п. Еннесі всю свою промову. На цю тему, як пригадують собі читачі «Тризуба», в більш рішучій формі вже виступив в червні місяці на загальних зборах Унії український делегат проф. Р. Смаль-Стоцький.

Взагалі треба європейцям більшу увагу звертати на Схід. Отже знов таки українська делегація прислужилася перед Унією тим, що таки добилася утворення при Унії Комітету Сходу. На цій сесії він вперше мав уже не організаційне, а річеве засідання.

Головував п. Джаніні, який заявив, що його доклад про конституцію ССРСР вже готовий і перекладається на франц. мову. Отже відчитає він його наступній сесії.

Далі проф. Шульгин передав основні тези великого докладу проф. В. Садовського, написаного спеціально для Східної Комісії (на тему про демпінг) та подав ще де-які свої міркування. Доповідь була вислухана з великою увагою. Тези проф. Садовського свідчили про глибоке розуміння ним справи і про велику об'єктивність, навіть що-до наших ворогів, цього вченого. Він виходив з самої природи совітського господарства, протиставляючи його господарству капіталістичному. Останнє коли й припускає в окремих випадках втратність, то загалом прагне завжди мати прибутки. «Планове» ж совітське господарство припускає часом і дефіцит в тій чи іншій галузі індустрії та торгівлі, аби тільки наблизитися до соціалізму. Але, продаючи свої товари за кордоном нижче риночної ціни, совітський уряд властиво нічого на тому й не втрапить. Проф. Садовський вказує на інфляцію, на тверді ціни (властиво систематичну ревізицію хліба і всіх інших сирових товарів) і особливо на підневільний труд, як на причини того, що совітам самим так «дешево» обходиться їх крам, який вони викидають за кордон. Вияснював проф. Садовський і причини, чому совітські заправили кинули тепер так багато товарів на закордонний ринок: для здійснення п'ятилітки їм потрібно оплачувати різні машини і знаряддя, що купують вони закордоном, а для того потрібна валюта. Отже оббираючи все населення Союзу, в якому Україна особливо багато може чого дати, вони кидають цей «дешевий» крам в Європу і Америку.

Особливу увагу звернуто було присутніми на справу підневільного труду. Оскільки загалом відомо те, що діється на Соловках, менш є зна-

ним, що й по-за тим на всій території Союзу широко використовується система мобілізації робітників і різного обмеження їх свободи.

Комітет Сходу вирішив від себе подати на загальні збори Унії проєкт резолюції протесту проти вживання в ССРСР каторжанської праці і обмеження свободи труда взагалі.

Доклад проф. Садовського запропоновано було присутніми делегатами надрукувати на французькій та італійській мовах.

* * *

Відмітимо ще два виступи української делегації в Брюсселю. На порядку денному політично-юридичної комісії стояв внесок французької делегації про міжнародне унормування становища політичних в'язнів. Українська делегація мала внести свій додаток що-до політичних в'язнів в ССРСР, але на прохання англійської делегації всю справу було одкладено, бо дійсно з французьким проєктом делегати були ознайомлені під час самого засідання. Тоді проф. Шульгин забрав слово і заявив в комісії в імені української делегації, що на слідуєчу сесію він внесе резолюцію, в якій буде запропоновано Унії перевести анкету що-до становища політичних в'язнів в ССРСР на підставі допиту тих, що повтікали з Соловків і т. д.

На комісії просвітній докладалося між иншим про плани що-до літньої школи Унії в Женеві. Ці курси відбуваються що-року і там робляться виклади для міжнародної молоді про Лігу Націй і різні політичні питання.

З приводу цього доклада проф. Р. Смаль-Стоцький забрав слово і сказав наступне:

«В імені української делегації маю за шану висловити такі побажання. По перше, в літній школі нашої Унії є низка викладів, що торкаються великих міжнародних проблем. Ми гадаємо, що було б доцільним при виборі тем звертати також увагу на Схід Європи, на національні, економічні та політичні проблеми, що з цим зв'язані.

По друге, ми порушуємо справу стипендій для української емігрантської молоді. Коли ми чули, що цього жадають Угорщина і ціла низка других товариств, отже українське товариство вважає тим більше за вказане поставити своїх кандидатів на стипендії для подорожі в-осени до Женеві. Наш край є зараз окупований червоною Москвою. Там ведеться систематична боротьба проти ідей Ліги Націй. Ніхто инший, як наша емігрантська молодь зможе в майбутньому поборювати ті невірні уяви, які створюються тепер штучно на Україні що-до Ліги Націй. Але ця молодь бідна і на свої кошти вдатися до Женеві на літні курси і там ознайомитися з ідеями і практикою Ліги Націй звичайно не може. Отже стипендії ці нам необхідні».

До цього внесення комісія поставилася прихильно і з розмов з секретаріатом українські делегати впевнилися, що принаймні 2-3 стипендії нам можуть бути забезпечені цього року.

Передала українська делегація Генеральному Секретареві Унії проф. Рюїсенові і свої видання як українською, так і французькою мовою. Ці брошури дуже втішили цього симпатичного та ентузіастичного апостола Ліги Націй, який побажав нашому товариству і далі продовжувати цю свою діяльність.

Л. Г.

3 Підкарпаття.

Богом та людьми забутий край — Підкарпаття прокидається, встає до життя. Зроджується приспана національна свідомість, починає витворюватися місцева національна інтелігенція, розвивається рідна національна культура. Відбувається процес повільної, але невпинної ліквідації сумної спадщини минувшини. Тяжка ця минувшина: за давніших часів повна культурна гегемонія мадьярської стихії, за нинішніх часів життя під чехословацькою владою дивовижні русифікаторські експерименти. Надходить ніби-то нині кінець тим експериментам, в напрямі від абстрактної фантазмагорії в бік життєвої доцільності починає змінюватись урядовий курс підкарпатської політики, але робиться все те, не само собою, не впливами сторонніх чудодійних чинників, але проявами самодіяльності місцевого населення, зусиллями молодой підкарпатської інтелігенції. Як виразно та інтелігенція ставить крапки на усіма «і», як усвідомлює собі гасла боротьби з русифікаторськими тенденціями, можна скласти уяву, прочитавши — ядерний та змістовний фельетон Івана Руснака в. ч. 4 підкарпатського часопису «Свобода». Наводимо де-які уступи з цього великого фельетона, що має наголовок «Де ж справді той «кавардак»?

Коли інтелігентний москаль хоче довести, як жиди калічать «прекрасный русский язык», то розповідає такі, напр., анекдоти. Жид-батько звертається до доньки, що розбила шклянку, й кричить на неї:

— Соня! ти опять стакан лопнула?..

Або гукає грізно на хлопця, що пустує занадто необережно на канапі:

— Володя! не дрой діван! Кому я говору?.. Я тебя отвикну от этой привічки!..

Приклади справді класичні; це справді не «русский язык», а якийсь «кавардак», мовляв п. Куртяк (Русский Вѣстник, 51).

Та не про калічення жидами московської мови говорить на сторінках своєї шмати цей панок; «кавардаком» він називає нашу українську мову, якою розмовляє наш нарід.

«...министерство между тѣм — каже Куртяк — допускает в наши русскія (!?) школы учебники, составленные ужасным украинским кавардаком, абсурдным правописанием и из Галиции позыченными словами».

Очевидно для ілюстровання цих авторитетних тверджень свого вітії, «Р. В.» на 5-ій сторінці наводить цілу низку українських слів і фраз «Из словаря газеты «Свобода», й наприкінці обурено вигукнує: «Вот вам язык «народный»».

Отже треба думати, що правдивий народний язык це той, котрим пише й виголошує в парламенти свої промови посол Куртяк (провадячи свою передвиборчу працю серед підкарпатського населення, гаспадін Куртяк, кажуть, зовсім не зле промовляє українською мовою, але народною її чомусь не називає). Той правдивий народний язык п. Куртяка — це «русский язык», яким друкується й газета його. Придивімося-ж до нього пильніше.

Ось, напр., фраза з промови п. посла:

«Ческія школы на счет бюджета Подкарпатской Руси заосмотрены (обезпечены?) модерными учебными пособиями, им (учебным пособиям?) штат (государство?) давает (дає?) все, а в русских бремена (бремя?) заряженія (?!), топленія (отопленія?) и т. д. положены на плеча (плечи?) бѣдных сел».

Це взірце «ітературнаго русскаго языка», й цим, перебачте, «языком» п. Куртяк й його однодумці намагаються ушасливити підкарпатське населення! Договоритись до того, що «бідні села» мають «плеча», та це такою чудовою літературною «русскою» мовою, — хіба це не дорівнює «русскому языку» вищезгаданого анекдотичного жида з його «ты стакан лопнула» або «недрожі діван»? А істино «русскія» слова: заосмотрены, штат, давает, бремена, заряженія, плеча? Великий оборонець «русскаго языка» навіть не підозриває, що московське «заряженіє» зовсім не чеське «заржізені», а набивання рушницї, револьвера чи гармати набосм; що «бремя» у москалів у множині звичайно не вживається, й т. д. А будова речення, коли з контексту можна зрозуміти, що «штат давает все» «учебным пособиям», а не школам, або що села мають плечі!..

Таким «прекрасним русским языком» написано все в «Р. В.», й щоб знайти в газеті правильно збудовану фразу, треба не мало труду завдати собі. Але що значить якийсь десяток, другий правильних речень на 6 великих сторін? Це ніщо. І коли скажемо, що в усій газеті тільки й правильного, що назва її, а решта зовсім не є «русскій язык», то не далеко відступимо од істини. А який же в ній язык, запитає читач.

Не помилюсь ані на йоту, коли відповім на це: ніякий, або, як каже п. Куртяк, «кавардак». Мені, як українцеві, де-хто може не пойме віри; але най спитає тоді першого, яки трапиться, москаля-емігранта (цей вже напевне знає свою мову), й той на саме нагадування про «русскій язык» «Р. В.» тьлює з омерзінням і вилається по-московському.

Щоб не бути, як то кажуть, голословним, наведу декільки перлин «русскаго языка» з того числа «Р. В.», що маю під руками (ч. 51).

«Сообщили мы статьи»... (Мы помѣщали статьи).

«Насилу записали»... (Насильно).

«Статистическія данныя избраны были из статистики»... (выбраны были).

«Систем произведенія народной переписи на Словакии дал списающим комиссарам и словацким урядам полную возможность, чтобы сократили численность русских в Словакии»... (Система проведения... дала переписывающим комиссарам... возможность сократить численность и т. д.).

«Подняли протокол»... (Составили протокол).

«Ничего не дали на протесты»... (Не обратили внимания на протесты).

«Записная книга смертнаго случая».

«Свидѣтельство пересмотра мертваго» і т. д., і т. д., без кінця й краю!..

Нам лишається тільки гукнути за «Русским Вѣстником»: вот так «литературный русскій язык»!.. і запитати: як же ви, панове з «Р. В.», лагодитеся учити народ того «языка», коли самі його не знаєте? І ніхто з автохтонних москвофілів не знає, як не знали його й ваші «будителі». І цього ви нам не заперечите, бо з кождої, написаної вами й вашими «будителями», сторінки аж кричить профанація справді таки прекрасного «русскаго, але не вашого, языка». Та-ж усякий чех-легіонер, що пройшов, одступаючи перед большевиками, всю Росію й Сибір, в стократ ліпше за вас знає московську мову, той, мов-

ляли ви, «русській язык», — а хіба чех каже, що треба тепер закинути рідний, чеський «язык» та вчити чехів по-москвському? Ні, він цього ніколи не скаже, й не назве рідної мови «кавардаком», як це робите ви, нащадки відомого Нювого сина: цей кпив з батька, а ви з рідної матерньої мови.

Заради чого-ж усе це робиться?

Ми були-б найвними дітваками, коли-б хоч на хвилюкн поняли були віри п. п. Куртякам і Ко з їх т. з. «русскостью». Вже самий факт, що ніхто майже з них, відколи проповідується ними тая «русскость», не завдав собі труду хоч би пристойно навчитися московської мови, свідчить про те, що діло тут зовсім не в «русскости», а в баламуті. Не вільно виступати одверто, то притягнемо за чуба «русскость», аби внести заколот і перешкодити відродженню Підкарпаття, а ти часом, мовляв, колишні пани очуняють по розгромі, завданому великою війною, наберуться нової сили й знову захотять підгорнути під себе те, що втратили дванадцять років тому. Але не легко підгорнути знову вже відроджену країну з національно свідомим населенням, тому треба за всяку ціну не допустити того відродження, тої національної свідомости в народні маси. Понеже таке відродження йде лише шляхом розвитку рідної, матерньої мови та шляхом розвитку рідної культури, панове «русскіе» напружують усі сили, вживають найпаскудніших засобів, наклепів, брехень, доносів, погроз, залякування, тероризування, висміювання всього рідного і т. п., а би лише теє відродження не сталося фактом. Погляньте лише, як ретельно помагає їм у цій кайновій роботі мад'ярська преса. З якої, здавалось би, радості? Що якомусь мад'ярові чи мад'ярському жидови з його мад'ярською шматюю до «русскости»? Нічого ісінько, звичайно, але вони добре знають, що «русскость» вносить баламуту в справу розвитку національної свідомости їхніх колишніх рабів, завжає тим рабам стати людьми вільними й лишає їх у тому стані, в якому людину найлегше повернути знову до первісного стану. Звідси — оте підсвистування куртяківцям і напади на українство.

І виходить, панове з «Р. В.», з вашого «кавардака» вже зовсім серійозний «кавардак», за який ваші брати карпатороси, коли прийдуть до національної свідомости (а вони до неї раніш чи пізніш прийдуть, хоч би ви поперебивалися з натуги), не подякують вам.

Не pomoже вам ваша облуда, ваш «русській» «кавардак». Нема нічого тайного, що не стало-б явним, і тоді «кавардак», створений вами в нетвердих головах підкарпатських, тяжко помститься на вас самих. А наш правдивий народний напрям, розвій нашої народної культури й мови пошириться й поглибиться, а з ним прийде й економічний добробут усього півліїснового українського народу на Підкарпатті.

Отже, лишайтесь собі з своїм «русским» чорносотенним «кавардаком», а нам з вами не по дорозі!

Іван Руснак.

Забута й занедбана країна прокинулась. Прокинулась для того, щоби не дати вже себе нікому приспати. Напівдике Підкарпаття з темряви ночі йде на зустріч близькому світанку.

3 міжнароднього життя.

— Посли Ліги Націй. — Два виборні проєкти. — Негр в європейському уряді.

Латинська республіка південної Америки Уругвай, доживши в грудні минулого року до ста літ свого незалежного існування, запросила до участі в святкуванні цього ювілею не тільки представників усіх малих і великих держав, але й Генеральний Секретаріят Ліги Націй. Ліга Націй відгукнулася, і представником од неї поїхав її Генеральний Секретарь сер Ерік Дрюмонд, взявши з собою кількох видатніших своїх співробітників.

Подорож протяглася більше двох місяців, і Генеральний Секретарь за той же час одвідав не тільки Уругвай, але й шість інших латинських республік, а саме Бразилію, Аргентину, Чилі, Перу, Панаму і Кубу; запрохували його до себе й усі інші латинські республіки, але за браком часу він мусив од того ухилитися. Цими днями він повернувся до Женевы, і як то подобає справжньому європейському дипломатові першии звіт з своєї подорожі склав перед представниками європейської преси, акредитованими в Женеві при Лізі Націй.

Мета подорожі Генерального Секретаря Ліги була чисто політична, зв'язана з тими взаємовідносинами, що утворилися між Лігою Націй та американськими латинськими республіками. Республіки ті з перших років існування Ліги були незадоволені нею, то вступали до її складу, то виходили з неї; справами цікавилися мало, а за останній час, коли в Женеві не тільки заговорили про європейське об'єднання, але й почали збирати з тою метою відповідні комісії, — вони поставилися до того з резервою, коли не сказати — запідозріло. Причин до такого ставлення було багато, а серед них, може найголовніша та, що між командними людьми латинських республік та Лігою Націй в Женеві не було майже жадних безпосередніх, — так мовити, персональних зв'язків. Перешкоджала тому — велика віддаль у просторі, брак часу, а часом і грошей у державних мужів, що стояли на чолі латинських республік чи вели їх закордонні справи.

Європейські держави представлені в Женеві звичайно прем'єр-міністрами чи міністрами закордонних справ, а латинські республіки Америки — їх послами при європейських державах. Ці особи, взагалі кажучи, дуже поважані, але вони далекі від своєї батьківщини, живуть у Європі здавна, а їх впливи на політику їхніх держав, як правило, дуже не великі. Крім того й інформувати свої уряди вони можуть, за рідкими винятками, лише писемно, себ-то неповно й одноманітно, без живих рис, без живих людей і зв'язаних з ними певних ідеалів, які часто важливіші за формальний перебіг тої чи іншої справи. До того ще в латинській Америці дуже часто трапляються революційні заколоти, до влади приходять нові люде, з новими поглядами на політику своєї держави, і зв'язки з Європою коли не рвуться зовсім, то часто стираються до тої міри, що не завжди можна щось розібрати в них. Останній рік як раз був там надзвичайно урожайний на успішні революції, бо відбулися вони в десяти латинських республіках; перші ж два місяці поточного року наче продовжують торішню традицію. Злагодити усі ті справи, встановити персональній контакт Ліги Націй з її латинськими членами, оживити зв'язки їх з Женевою й було вислано сера Еріка Дрюмонда.

Генеральний Секретарь виконав усе, що було в його силі. По-перше, в особі його та його товаришів латинська Америка на очі побачила, що Ліга Націй не якась чисто теоретична установа, а щось, безперечно, реальне, живе, зв'язане з живими постаттями людськими, і то дуже видатними. Цей факт уже сам собою важив багато, бо був він, так мовити, доцільною рекламою, живою демонстрацією, що так цінують усі американці — і південні і північні. По-друге, сер Ерік Дрюмонд побачився і переговорив

з усіма відповідальними людьми тих латинських республік, які він одвідав; у одних — розвіяв упевдження що-до Ліги Націй, другим — пояснив непорозуміння і досяг того, що багато з них виявили охоту персонально з'явитися до Женеви, аби там взяти безпосередню участь у праці Ліги. По-третє, нарешті, він інформував про діяльність женевської установи, про її наміри, працю і досягнення, а з другого боку, інформувався сам щодо обставин життя і політики латинських республік Південної Америки.

Своїми враженнями, як вказано вище, Генеральний Секретарь поділився з європейською пресою. Однак, ці враження вряд чи можуть служити матеріалом для характеристики стану річей та політичних настроїв у Південній Америці. Всі вони, — крім хіба — що одного, а саме — констатування в латинських республіках тяжкої економічної кризи, — перейняті надто великою резервою, правду кажучи, необхідною для людини, що займає такий високо-дипломатичний пост. Так, наприклад, сер Ерік Дрюмонд сказав:

Мене подекуди здивував той факт, що в багатьох латинських державах я міг констатувати факт, начеб - то там жили під враженням можливості нової війни в Європі в дуже близькому майбутньому. Я не знаю причин, які викликали таке почуття, але сподіваюся, що мої пояснення спричиняться до того, аби розвіяти оте занепокоєння, яке являється одною з причин недовір'я в міжнародних економічних та промислових взаємовідносинах.

Ми в Європі знаємо про ті «причини»; в Південній Америці, як видно, також де-що з того розуміють, але явна річ, що Генеральний Секретарь Ліги Націй перед пресою інакше говорити не міг.

* * *

Представницька подорож сера Еріка Дрюмонда од Ліги Націй не одинок; вона лише одмінна від інших тим, що мала виразний політичний характер. Одночасно з ним виїхали з Женеви: голова секції гігієни при секретаріаті д-р Райхман до Китаю, економіст сер Артур Салтер до Індії, і ціла делегація — до Адену, Сіаму, Малайських островів, Індо-Китаю, Китаю, Філіппинських островів і т. и. з метою обслідування питання про торг невольниками, — властиво, жінками й дітьми і т. и. Колишє то, за часів імператора Шарлеманя висилалися з Ахена спеціальні послы до самих далеких провінцій з метою інформації, догляду та ревізії. Тепер те саме зачинає робити Ліга Націй. Яка шкода для нас, що не може вона вислати своїх послів до Сходу Європи?

* * *

Майже одночасно з'явилися перед світом два проекти реформи виборної системи до парламенту: одна в Англії, друга в Німеччині.

В Англії, як відомо, незмінно панувала система виборів по округах, з одним мандатом на округу. Обраним вважався той кандидат, що діставав більшість голосів. Коли кандидатів було два, більшість та була абсолютною; коли ж їх було три, чи скільки — досить було для обрання більшості відносної. Перевиборів Англія не знала й не хоче знати. Ця система увесь час, поки в Англії існувало лише дві великих партії, давала прекрасний результат, бо завжди якась одна з партій перемагала на виборах і діставала більшість в парламенті і в країні. За останній час, однак, склався так званий трьохкутник партій, бо зв'язалося їх три: консерватори, ліберали й трудовики. Число мандатів кожної партії тому перестало відповідати пропорційному числу голосів, поданих за неї на виборах. Так, на виборах року 1929 за консерваторів було подало — округло — 8 мил. 600 тис. голосів, за трудовиків — 8 мил. 300 тис. за лібералів — 5 мил. 300 тис. А мандати між ними поділялися в такий спосіб: консерватори дістали — 256, трудовики — 288, ліберали — 59, себ-то один трудовий мандат обійшовся

лише в 29 тис. голосів, а один ліберальний — в 90 тис. Несправедливість начеб-то наявна, але ні консерватори, ні трудовики тим не клопоталися, бо знають, що і в майбутньому кожна з цих партій на тому може виграти. Забезпечилися ліберали, бо для них продовження такою становища загрожує політичною загибеллю. Щоби врятувати своє становище, вони взяли підтримку трудового кабінету Мак-Дональда під умовою, що робітничка влада переведе реформу виборного права.

Ліберали хотіли завести до Англії пропорційну виборну систему, що її прихильниками являються всі соціалістичні партії світа. Але англійські соціалісти як раз в цьому розходяться із своїми товаришами і на пропорційну систему не погодилися. Компромісово тому зійшлися на так званій альтернативній системі. Головна особливість цієї системи полягає в тому, що виборець на своєму виборному бланкові пише не одно ім'я, а два, під двома номерами. Перший номер — означає того, кого виборець напевно хоче вибрати, а другий — того, хто має також його довір'я, але лише на тій випадок, коли номер перший не дістане абсолютної більшості. Приклад: три кандидати, голосує трудовик. Номером першим пише він трудовика, номером другим — ліберала. Номер перший перепадає, другий дістає голоси лібералів, а також в додаткові голоси трудовиків і лібералів, і переходить.

У такий спосіб ліберали сподіваються збільшити число своїх депутатів. Розрахунок правильний, але, користь од того може припасти не тільки їм, а трудовикам і навіть консерваторам, бо не завжди трудовик поставить другим номером ліберала. Проект цієї реформи поданий до парламенту і навіть перейшов уже два читання. Чи перейде він у третьому — останньому, не відомо. Це залежатиме від того, як довго протриває ліберально-трудова згода у парламенті. Без тої згоди він безперечно впаде, бо трудовики дивляться на це не дуже то добрим оком, а про консерваторів нема що й говорити.

Англійський виборний проект являється компромісом що тягне в напрямі до пропорційної системи; німецький проект, також компромісовий, навпаки, має тенденцію відтягнутися од тої системи. По-перше, він зменшує число депутатів, бо встановлює одного депутата на кожних 75 тисяч поданих голосів, замість 60 тис., що було перед тим. По-друге, він зменшує кількість кандидатів, що писалися на виборному бланкові; тепер максимум кандидатур обмежений всього трьома іменами. По-третє, він зменшить виборні округи, наближуючи тим виборця до депутата, а так звану загальну державну округу, де розподілялися лишки голосів, впрост анулює. Усі ці пропозиції спрямовано на те, щоб обмежити силу пропорційности, зробити неможливим існування дрібних партій і знайти шляхи для того, аби на виборах виявлялися не стільки політичні настрої окремих малих груп населення, але його політична воля, зосереджена у великих політичних партіях.

Німецький проект германський уряд подав не до рейхстагу, а до вищої палати Німеччини — до рейхсрату, де засідають представники не населення, а німецьких держав, членів германської федерації. Там його прийнято 56 голосів проти 10, серед яких знаходиться лише одна більша держава — Саксонія, бо інші, що голосували проти, були — Тюрингія, Мекленбург, Шверин, — властиво, не держави, а так собі — більші повіти. Доля цього проекту буде мабуть така сама, як і всіх законів, що за останній час переходять у Німеччині. Його або розгублюють у декретному порядку, або буде він внесений до рейхстагу, де його проголосують тому, що не схочуть звалити існуючий уряд. Так або инакше, але зміна виборної системи в Німеччині стане фактом, і це має не аби-яке значіння і для цілої Європи, бо тим ще раз буде підкреслено невігоди виборної пропорційної системи, такої гарної принципово і такої мало доцільної практично.

* * *

Як відомо, до нового французького кабінету, утвореного Лявалем, увійшов сенегальський депутат — негр Діянъ, зайнявши там дуже важливий

пост товариша міністра колоній. Факт — епохального порядку, бо п. Діянн являється першою кольоровою людиною, що стала членом європейського уряду, та ще й уряду такої великої колоніальної держави, якою єсть зараз Французька республіка. Франція, як то стало вже її традицією, зробила тим великий крок в напрямі расового замирення й людської рівноправності і зробила те цілком просто, без жадного розгону, як зовсім нормальну річ. Боронили, мовляв, негри Францію од ворога на бойових полях, можуть вони і піклуватися про неї, як члени її уряду, бо такі справи рішаються не барвою шкіри, а якостями людини. Французька преса тому мало коментувала цей факт, але за неї не зробили німці, і зробили в дуже характерний спосіб. Так, демократична «Vossische Zeitung» справедливо, хоч і не без затайної досади, зауважила, що

Чорна раса в цьому факті має право вбачати великий поступ по дорозі її емансипації.

За то гітлерівський «Volkische Beobachter» не втримався і виявив себе; в ньому читаємо.:

Цією новою зрадою білій расі Франція ствердила свою нездібність говорити в імені Європи. Курціусові, можливо, доведеться в близькому часі пересправляти з тим негром, виклянчуючи в нього полеччення репараційних обов'язків.

Можна лише побажати, щоб це сталося, бо було б це доброю наукою для гакенрйцєрів, та й для де-кого иншого в Європі.

Observer.

З преси.

В січневій книзі Літературно-Наукового Вістника В. Щ. дає наукову рецензію на книжку проф. С. Шелухина — «Теорія Кельтського походження Київської Русі з Франції» (вид. 1929 р.).

Розуміється, від теорії не лишається не то що камінця, а й мокрого місця. Для В. Щ. вона здібна лише «викликати сум», бо

«дається ворогам кидати болотом на українську науку».

Цілком справедливо. Звісно, вільно кожному авторові друкувати свої фантастичні теорії, але людям, які являються професорами Українського Університету, єдиного Університету, слід оглядатися на добре ім'я наукової інституції, що до неї вони належать, обережніше ставитися до української науки, представниками якої вони являються в очах чужинців.

* * *

Чеська газета «Народня Політика» приносить таку звістку:

«Цікавий реабілітаційний присуд краєвого суду, що вертає нас згадками до старого, перед 20-ма роками повсталого сенсаційного громадського випадку, — було оце тепера винесено в Хусті на Підкарпатті.

Року 1911-го було потягнуто до суду й присуджено в Мармарош-Сиготі тодішнього адвоката д-ра Юлія Бращайка з Хусту, що належав до найліпших кол тамошнього суспільства.

Справа стосувалася до вигаданого фальшування в'єксєлів. Адвоката, по присуду було позбавлено ад -

вокатської практики, дарма що стало він запевняв у своїй невинності. Взявся він за иншу працю й незабаром почав відогравати свою нову роль, на цей раз уже в політиці, де нині має визначне поставлення в певній партії. Понеже однак, як те вже є звичаєм в політичній боротьбі, противники не переставали при відповідних нагодах робити різні пригади старого випадку, дарма що той випад шляхом амністії був ліквідований, пожадав тепер д-р Ю. Брашайко ревізії старого процесу.

Ревізію ту було дозволено. Прийшли тепера нові докази, документи, нові свідки, а д-рові Брашайкові пошастило ще раніше перед тим довести, що старі свідки були підкуплені й за хабаря говорили проти нього неправду. Нині виявилось і далше, а саме, що старий присуд було внесено на підставі хибних роз'яснень. З огляду на те все, красивий суд в Хусті нині виніс новий присуд, цілковито увільнюючий, це — аж по двадцятьох роках! Головний прокурор в Кошицях так само оголосив, що з присудом погоджується й відмовляється від будь-яких дальших заходів проти д-ра Брашайка».

З приємністю відзначаємо цей факт перемоги відомого громадського українського діяча на Підкарпатті над своїми несовісними ворогами, а одночасно уявляємо собі, скільки подібних (і відворотних!) процесів має бути за кілька років на Великій Україні, коли там будуть справжні судові установи!

---

3 широкого світу.

— Незабаром у Берліні має бути виставлена п'єса Мусоліні «Майське поле».

— Не дивлючися на сильну пропаганду Комінтерна за маніфестації безробітних 25 лютого, по всій Європі цей день пройшов зовсім спокійно.

— Помер був великий герцог Ольденбургу Фредерик-Август.

— 16 лютого в ночі в польській амбасаді в Москві затримано злодія, що оказався членом москвоського ПУ. Польський уряд з цього приводу заявив большевикам протест.

— Кількість безробітних в Німеччині досягла 5 міл. душ.

— Кількість чужинців у Франції в 1914 році була 132.000 душ, а в 1930 — 3.300.000.

— Збір кави в Бразилії досяг 13 міл. мішків.

— В Перу продовжується громадська війна; коло Арекіни дійшло до значних боїв поміж урядовим військом і повстанцями.

— Большевики звільнили з посади Рязанова, директора Інституту Маркса і Енгельса; виключено його також і з большевицької партії.

— В Москві розпочався великий процес московських меншевиків Громана, Шера, Суханова, Бернацького та інших. Як і в попередніх процесах, всі обвинувачені «наються». Мета процесу — довести контрреволюційність II Інтернаціоналу.

— Канадійський уряд заборонив довіз до Канади багатьох совітських сирівців, що продуковані підневільними робітниками.

— 11 жовтня с. р. Цюрих має святкувати 400-ліття з дня смерти Цвінглі.

— Англія, Франція і Італія дійшли до згоди що-до обмеження морських озброєнь.

— Папський Біблійний Інститут почав публікувати дані про розкопки його спеціальної археологічної експедиції в долині Йордана.

— Французькі авіатори Босутро і Росі побили світовий рекорд лету в замкнутому колі на віддалення і на продовження.

— По всій Франції пройшла снігова буря.

— Шведський уряд вніс до бюджету 3.800.000 корон допомоги плантаторам цукрових буряків.

— Большевики переправили ло Берліну 29.000 кілограмів золота.

— Англійський віце-король Індії лорд Ірвін договорився з лідером націоналістів Ганді.

— Перша реформаторська церква в Німеччині, збудована в 1544 році в замку Тергау, має бути обернена в музей реформації.

— Кількість безробітних в Польщі на 15 лютого була 356.312 душ.

— В Царьгороді заснувався банк для продажу закритих турецьким урядом мечетів.

— Венецувельський вчений Реквела має опублікувати нову сенсаційну книжку про Атлантиду, суходіл, що ніби колись давно провалився на дно Атлантичного океану.

— 14 лютого с. р. з Китаю виїхала перша партія росіян, що заходами представника Ліги Націй в Китаю п. Кено перевозиться до Франції на сільсько-господарську працю.

У середу 11 березня 1931 року в 10.30 годині в річницю смерті відбудеться у церкві святого Северина жалібна служба Божа за спокій душі

св. пам. княгині Лаури

Токаржевської-Карашевич

Хроніка.

З життя укр. еміґрації

У Франції.

— З життя Бібліотеки ім. С. Петлюри. За місяць лютий Бібліотека дістала: книг — 70, чисел журналів — 83, фотографій — 11, афіш-плакатів — 5, малих друків — 5 та різних документів 19. Це все були ласкаві заохорувати Бібліотеці такі особи та організації: п. К. Хоменко (Париж) — 8 кн. і 1 фото, п. Гр. Маслюк (Шалет) — 5 фото, п. М. Забєло (Царгород) — 2 чч. газети, п. С. Нечай (Париж) — 1 кн., В-во Кубанський Край (Прага) — 2 кн., Т-во Просвіта в Журжі (Румунія) — 1 фото, п. М. Мілоцький (Париж) — 19 цікавих документів з армії УНР., А. Кучерявенко (Париж) — 5 кн. та 53 чч. газет і журналів., Спілка Укр. Інвалідів у Польщі (Каліш) — 2 кн. та 12 чч. журналів., О. Чехівський (Париж) — 4 фото, 4 плакати та афіша концерту капели Кошиця на користь англійських інвалідів, п. М. Галаган (Прага) — 4-й том своїх споминів, п. Морей-де-Морав (Париж) — 6 книг, п. Вереха — посвідку пок. Тарнавського та його відзнаку, п. Дм. Соколюк, залишаючи Париж, передав 7 кн. та 28 чч. журналів. В-во «Червона Калина» зі Львову, що до речі сказати перше з Галичини, відгукнулося на заклик Бібліотеки, надіслало всі свої новіші видання, надіславши разом 38 книг; п. Антончук з Чернівців надіслав пресікаву відозву виборчу, якою агітувала румунська партія проти виборів українського представника.

Ген. О. Удовиченко передав вельми цінні документи з часів перебування в таборах та 13 ориґінальних листів бл. пам'яті Головного Отамана.

Всім жертводавцям Рада Бібліотеки висловлює свою щирю й глибоку подяку.

До архиву при Б-ці передано різні книги й документи з життя Укр. Православної Автокефальної церкви в Парижі.

В цьому році число преси української збільшилося супроти минулого року. З Буковини стали приходити: Нове життя, Самостійна Думка. З Волині: Українська Нива. З Парижу: Незалежність та «Ковильнія Волни» (орґан Калмуків).

За лютий читальню Б-ки відвідало 123 особи.

Грошевих пожертв прийшло 378.95 фр. від таких осіб: П. Козачок — 2 фр. п. К. Петричук — 6, п. М. Оборський з Йозефова в Чехії надіслав збірку на лист ч. 288-100 фр., значну частину якої зложили члени Т-ва Укр. Самопоміч в Градці Кральовім. Спілка Інженерів і Техників Українців у Польщі — 140 фр., згідно ухвали Заг.Зборів; п. О. Білонь (Америка) три долари. Збірка на лист ч. 286 в Педаґ. Інституті в Празі — 27 кч. Дм. Соколюк залишив на користь Бібліотеки свою безпеку — 25 фр., п. Мартинюк — 10. Крім того поступили, як пожертви, 162 фр., які склалися з продажу подарованих марок українських, портретів, доходу з продажу календарів, відзнак-тризубів, книжки ген. Омеляновича-Павленка. Всім жертводавцям Рада Б-ки висловлює свою щирю подяку.

— Громада в Кресо. 1 січня 1931 року Українська Громада в Кресо та Моншанен влаштувала в заводській залі другий по черзі вечір — ялинку та поставила вважати цей вечір традиційним вечером, щоб постійно його влаштовувати 1 січня. Вечір мав два відділи: ялинка для дітей та концерт-баль для дорослих.

Не дивлячися на скрутний матеріальний стан Громади, вечір було улаштовано так, що дав дуже велику розвагу нашому як молодому, так і дорослому громадянству. Треба завдячити це деяким особам, що приклали багато праці до організації вечора, і його підготовки (дістання салі даремно від дирекції заводу). Зокрема Громада дякує цим шляхом диригентів хор у п. Сомкову, що порівнюючи в короткий час зумів розучити з хором досить багатий репертуар, перемішуючи колядки, сумні пісні та веселі. Вечір віддало багато чужинців, зокрема директор заводів Шнейдера п. Перюше, мер міста адв. Батай, голова франц. комбатантів в Крезо — п. Перюшо та ин. Дитячий відділ розпочато було о 2.30 по обіді та було сфотографовано дітей і хор. Ялинку було відкрито колядкою, що виконав мішаний хор, далі почалася дитяча забава, танці навколо ялинки та декламації. Під час дитячої забави хор виконав кілька пісень та колядок. Коли малеча побавилася, було їй роздано подарунки. Дано подарунки було навіть чужим дітям, що завітали на ялинку. Шкода тільки, що наших дітей було не так багато, бо сила їх хворіла на грип. О 7-ій годині ялинка було закінчено.

Після перерви почався концерт-баль. Наша пісня на чужинців зробила велике враження. Між иншим мер міста адв. Батай в розмові сказав: «Тільки тепер поволі пізнаємо окремність української нації від російського загалу та бачимо, що шкода, що не цікавилися українцями раніше. Я особисто пізнав українців, це коли хор Кошиця завітав до Парижу, тоді я почув перший раз українську пісню».

Чужинці після концерту відійшли, а колонія після перерви зосталася на танці, що затяглися до ранку. Кінчаючи треба зауважити, що коли громадянство виявить хоч мінімум бажання та енергії до праці, то можна добитися не аби якого успіху серед чужинців, які і сьогодні ставляться до нашої організації з певною повагою.

— 22 січня в салі Брасері у п. Заболотного Українська Громада в Крезо та Мошанен влаштувала свято в 13 річницю оголошення самостійности Української Держави. На святі було зачитано реферат на тему «Самостійність — шлях до національного розвитку». Після короткого, але цікавого реферату відспівано національний гімн.

В Польті.

— 3 життя Українського Наукового Інституту в Варшаві. Семинар права. Поруч з Семінарами Економічним і Енергетичним постановою Колегії Інституту засновано Семинар Права. Семинар той провадить свою працю в напрямі студій над адміністративним правом та судівництвом на Україні. Керовником Семинару є дійсний член Інституту проф. В. Садовський, провадить працю Семинару п. П. Сулятицький.

— Економічний Семинар. 19 лютого на зборах Економічного Семинару при УНІ відбувся черговий доклад проф. В. Садовського на тему «Совітський демпінг». Основні положення цього доклада зводяться до наступних: Кампанія проти совітського демпінгу, яка розпочата в Європі і Америці, є наслідком звернення уваги громадських і господарських кол Заходу, під впливом господарської кризи, на факти з обсягу совітської торгівлі, які мали місце увесь час торговельних зносин СССР з капіталістичними країнами і які базуються на органічній суперечности тих підстав, що на них збудована совітська господарка і господарка капіталістична європейська і американська. Принципам совітської торгівлі, яка являється підпорядкованою частиною загального господарського плану, що має на увазі збудовання соціалізму, не перечить продаж по втратних цінах. Сучасна господарська кон'юнктура в СССР веде до форсування експорту і до зниження коштів собівартости

вироблюваних продуктів, чим для окремих країн по окремих продуктах створюється можливість поважних господарських ускладнень.

— П у б л и ч н і в и к л а д и . 24 лютого б. р. розпочався другий цикл публичних викладів, що їх улаштував Інститут. В Залі Варшавського Наукового Товариства відбулося два виклади — професорів Варшавського Університета М. Гандельсмана і В. Біднава. Перший на тему «Із студій над генезою новітньої нації» був присвячений розгляду тих факторів, які сприяють національному усвідомленню. Докладчик із цих факторів обрав один — найменш досліджений — відношення до іншої заприязненої нації. Прикладом франко-італійських взаємовідношень кінця 18 і першої половини 19 ст. ілюструє свою тезу. Головному ж частину свого доповіді він присвятив українсько-польським взаємовідношенням в першій половині 19 віку; накреслив відношення до українського питання двох головних груп польського суспільства і польської еміграції — демократичної і консервативної (кн. Адама Чарторийського); навіть декільки ще невідомих і неопублікованих фактів і документів. Тому доклад мав високий науковий інтерес і аудиторія його вислухала з неослабленою увагою. Другий доклад на тему «Із історії боротьби за незалежність української церкви». Докладчик зупинився на одному із найцікавіших моментів української історії — часах від Хмельницького до Дорошенка і намалював картину тієї боротьби, що вело українське духовенство за права українського народу взагалі і за права української церкви зокрема. Підкресливши роль митрополитів Сильвестра Косова і Діонісія Балабана, докладчик особливу увагу присвятив діяльності митрополита Іосифа Нелюбовича Тукальського, подавши аудиторії яскравий образ цього невтомного борця і видатнішого церковного діяча України тих часів.

— Загалом збори членів Відділу в Іно-

в р а ц л а в і відбулися 1-го лютого б. р. На зборах цих присутнім був представник Головної Управи УЦК полк. М. Садовський. Збори відкрив керownik Відділу п. Корженівський, вітаючи представника Головної Управи УЦК і засилаючи привіт від колонії пану Головному Отаманові і Урядові УНР, а також Головній Управі УЦК. Після овацій та «Слава Головному Отаманові» було відспівано український національний гимн. До президії зборів було обрано п. п. В. Лотоцького і Л. Іванова. На почесного голову президії було запрошено п. М. Садовського. Після вибору президії слідував реферат керownika Відділу п. Корженівського, присвячений 13-ій річниці проголошення незалежності України, вислухавши який, присутні на зборах вшанували вставанням св. пам. Головного Отамана С. Петлюру. Представник Головної Управи УЦК в довгому і вичерпуючому докладі подав присутнім широкі інформації про працю і досягнення Уряду УНР, про життя і діяльність української еміграції в різних країнах та про положення нашого народу під московською окупацією. Далі йшло справоздання з діяльності Відділу, яке склав п. Корженівський і з якого видно було, що Управа Відділу не щадила зусиль і праці, щоби організаційне життя Відділу поставити на належну височину. Після прийняття в склад Відділу цілої низки нових членів, збори обрали нову Управу Відділу у складі п. В. Корженівського (голову), В. Кушніра (секретаря), К. Сабадаша (скарбника) та М. Шутова і М. Соколовського (запасові члени). Обрано також Ревізійну Комісію. Далі збори порушили низку питань у вільних внесках та надіслали привітання п. Головному Отаманові, Урядові УНР, Головній Еміграційній Раді та Головній Управі УЦК.

— Відділ УЦК у Варшаві. Головна Управа УЦК ухвалила відкрити Відділ УЦК у Варшаві і визначила тимчасову Управу, в склад якої увійшли:

інж. Я. Танцюра (голова), д-р Л. Чиналенко (заступник Голови), інж. О. Чубенко (член Управи), пор. Г. Плужник (скарбник) і п. Я. Химочка (секретарь).

— Загальні збори членів Відділу УЦК в Холмі відбулися 18 січня с. р. Збори заслухали справоздання в праці Управи Відділу, яке склав Голова Відділу п. Роженко. До Управи Відділу входять п. п. М. Роженко (голова), п. М. Бойко (секретарь) і І. Гончаренко (скарбник).

— Загальні збори членів Відділу УЦК в Івацевичах відбулися 19 січня с. р. Збори заслухали справоздання Управи за минулий рік і вибрали нову Управу в складі: п. п. І. Лютий (голова), О. Гребенюк (заступник), Д. Миколаєнко (скарбник) та М. Сергієнко (секретарь).

— Загальні збори членів Відділу УЦК в Торуню відбулися 25 січня с. р. Збори відкрив Голова Відділу п. М. Яровий. До президії зборів увійшли п. п. В. Лотоцький (голова) і І. Бойчук (секретарь). На зборах цих був присутнім Голова Головної Управи УЦК п. М. Ковальський, сусідню Іновроцлавську колонію представляв на зборах її голова п. Корженівський. Голова Головної Управи УЦК передав членам місцевого Відділу УЦК привіт від П. Головного Отамана і Уряду УНР. Присутні на зборах вставанням вшанували пам'ять бл. пам. Головного Отамана С. Петлюри та відспівали «Вічну пам'ять» і «Заповіт», а також і національний гімн. П. М. Ковальський вітав далі місцеву українську колонію від імені Головної Управи УЦК і звернувся до неї з довгою промовою, в якій торкнувся положення української справи на міжнародньому терені, життя укр. емігрантів в різних країнах, життя українського народу під московською окупацією та того безнадійного становища, в якому опинилася совітська влада на Україні.

Керownik Відділу п. Яровий представив зборам звіт з минуло-

річної діяльності Управи, а грошеве справоздання здав скарбник Управи Відділу п. Мельник. Збори заслухали далі протокол Ревізійної Комісії і ухвалили бюджет та план діяльності Управи Відділу на 1931 рік. В цьому останньому між іншим знаходимо такі точки, як упорядкування мого українських емігрантів, похованих на цвинтарі в Торуню, заснування драматично-співочого гуртка, винаймлення помешкання для канцелярії Відділу, заснування курсів українознавства та курсів грамоти для дорослих і дітей, відзначення роковин смерті Т. Шевченка та Головного Отамана С. Петлюри, організація майки для колонії, заснування струнної оркестри та влаштування ялинки для дітей. До нової Управи Відділу обрано п. І. Соловйова (голова) М. Ярового (заступник), В. Лотоцького (керownik культ.-осв.секції), п. І. Мельника (скарбник) і В. Холяву (секретарь). На закінчення зборів ухвалено надіслати привітання для пана Головного Отамана, Уряду УНР, Головної Еміграційної Ради і Головної Управи УЦК.

— В Українському гуртку прихильників аграрної справи відбувся 15 лютого с. р. реферат п. Віктора Андрієвського, на тему «Сторінки з минулого і сучасного хліборобського руху на Україні і на еміграції».

— В Познані 30 січня засновано Відділ Спілки Українських Інженерів та Техників в Польщі. До Управи Відділу обрано: інж. Пелехатюка Миколу (головою), інж. Котлярова (скарбником і заступником голови), інж. Павла Гарячого (секретарем).

В Німеччині.

— Смерть полк. Новохоцького. 27 лютого Берлінська колонія поховала полк. Новохоцького. Константин Константинович Новохоцький родом з Полтавщини народився 15 травня 1870 року. З молодих літ пішов на військову службу, брав участь в російсько-японській війні і за один з боїв в Порт-Артурі

отримав офіцерський георгієвський хрест. Після великої війни в ранзі полковника вступив до української армії і пізніше був призначений головою воєнно-санітарної місії в Берліні. В часи еміграції полк. Новохацький засновує союз українських старшин в Берліні і довгий час перебуває його головою. Недуга, тяжке емігрантське життя підірвали сили цього вірного сина України і по довгому стражданню він упокоївся в одній з берлінських лікарень. Крім військового фаху полк. Новохацький мав ще вищу освіту інженерну в Америці. Українець ще старої генерації, закоханий в свою Полтавщину, яку так мило оспівав в своїх віршах, — покійний був одним з діяльних членів Берлінської укр. колонії. Після покійного залишилася дружина — німкеня.

— В Укр. Науковім Інституті в Берліні 27 лютого с. р. відбувся доклад українською мовою д-ра І. Лоського на тему «Українські течії в польській еміграції після 1831 року».

В Чехії

— В Празі 29 січня с. р. в сороковини смерті відомої письменниці і громадянки Валерії Олександрівни О'Коннор - Вілінської було відслужено панахиду в церкві св. Миколая.

На панахиду зійшлося багато визначних громадян Празької української колонії, а деякі громадські організації та українські високі школи надіслали своїх представників.

— В Українським Історично - Філологічним Товариством відбулися у вівторок, дня 3 березня 1931 о 16 г. в помешканні на Бржеговій вул., ч. 5. доклади дійсних членів: 1. Антоновича. Д. В. — «Коли почалася «Нова Ера» українського театру». 2. Чеховича, К. В. — «Початки української нації» (Відгуки дискусії укр. іст.-філ. Т-ва).

***

— Нестор Куценко розшукує свого небожа Павла Куценка. Осіб, що знають адре-

су п. Павла Куценка, ласкаво прохасться подати її до редакції «Тризубу».

Бібліографія.

— II. Сулятицький «Розгром Кубанської Краєвої Ради». Вид-во «Кубанський Край» ч. 9. 1931 р*).

Книжечка справляє приємне враження своїм чепурним виглядом, а коли прочитаєш її, то захоплює своїм змістом. Це є перша спроба всебічно освітлити події, що відбулися на Кубані в листопаді 1919 року, а головним чином, виявити насильства московської Добармії над Кубанською Радою. Автор підкреслює ту колосальну помилку, яку зробили кубанці, вибравши собі через уповноважених Законодавчої Ради в союзники Добармію, а не Україну (Новочеркаська нарада членів Ради), чим зв'язали долю Кубані з московською реакційною військовою силою, з якою між иншим не було навіть складено ніякого договору, що забезпечував би Кубанський край від зазіхань Денікіна.

Денікин скоро так напосів на Кубань, що навіть його прихильники не були зрештою вдоволені з нього. Використував він не тільки живу силу Кубані, але забірав з краю всі матеріальні засоби, потрібні йому до збудування «Єдиної неділимості». Так, «коли Антанта пробилася у Чорне море (на кінці 1918 року), Кубанський край заходжується поновити торговельні зносини з закордоном, щоб одержувати за свою сировину потрібні йому товари, а ген. Денікин робить перешкоди і дбає про одне, щоб кубанці безпосередніх зносин з Європою не мали. Він загарбав порти Новоросійський та Туапсенський і за товари, що йшли з-за кордону кубанцям, бере мито на користь Добармії. Він, нарешті, проголошує економічну блокаду Кубанського краю».

На ґрунті такої безоглядної експлоатації виникає конфлікт між командуванням Добармії і ку-

*) Укр. мовою було вміщено в ч. 6 журналу «Кубанський Край».

банцями. І Законодавча Рада і Красве Правительство боролися за права та інтереси Кубанського краю. Та на жаль і між кубанцями знайшлися такі, як ген. В. Науменко та інші, що більше боронили інтересів «Єдиної-неділимої», а ніж інтереси свого краю. А коли Денікин вирішив ліквідувати Законодавчу Раду, а приводом для того полслужив йому проєкт договору дружби між кубанцями, та горцями Кавказу, свої ж кубанські козаки на чолі з ген. Науменком допомагають йому у тому злочині.

П. Сулятицький докладно викриває організацію і переведення цієї злочинної змови проти Кубані та огидну ролю у ній справі ген. Науменка: «Отже ген. Науменко дуже добре і навіть заздалегідь знав про те, що Добармія лаштувалася зробити з Кубанським краєм, але він не тільки не попередив Кубанське Правительство, але й сам узяв участь у цій злочинній змові».

Дійсна роля ген. Науменка у цьому злочині стала відома тільки на еміграції. Тепер виявилося, що ген. Науменко цілком свідомо йшов на зраду своєму рідному краю. Він, як і ген. Денікин, ген. Врангель та ген. Покровський, вважав, що «стукнуть необхідно».

Як наслідок тих заходів московської темної сили що-до потоптання суверенитету і волі Кубані було повішення члена Ради Кулабухова і знищення конституції Краю та вивезення закордон 12 членів Ради.

Згадує автор і про те, як поставилися до цих трагічних подій «руські люди», навіть ліберальні і демократичні частини російського суспільства. Він наводить цілу низку витягів із статей російських газет, присвячених цим подіям.

Надзвичайно сумне вражіння роблять на читача оповідання автора про те, як де-хто з кубанців запобігливо віддав Добармії свій

рідний край на поталу и розграблення та особливо те, як кубанські козаки вигукували «ура» катові ген. Покровському, що розгромив Раду і повісив Кулабухова.

Та коли російське суспільство та пани Науменки і мало свідомі їх наслідувачі раділи з «перемоги», а російська преса сповіщала про всі події у спосіб, який обурює всяку культурну людину до глибини душі, про відношення місцевого населення автор пише: «Не було вдоволено тільки населення Кубанського краю. Воно захвилювалося і кипіло обуренням. Мабуть не було станиці, де б не обмірковувалася на станичних радах поведінка Добармії. Цілий край горів ненавистю до колишнього свого союзника — Добармії».

І не минуло навіть двох місяців, як Красва Рада, зібравшись, скасувала всі зміни в конституції, що були в неї вирвані Добармією, а Законодавча Рада, не дивлячися на те, що «негодяї» сиділи на березі Босфора, розпочала свою працю. Та більше, ген. Врангель та ген. Покровський, коли їм конче треба було переїздити через Кубанський Край, робили це потихеньку. Ген. Науменко, не ховаючися, жив дома і навіть корпусом командував, бо ніхто ж не знав про його ролю в розгromі Ради. Звичайно, коли б це було відомо, то, мабуть, не довелося б йому стати і лемносським отаманом при допомозі п. Скобцова та ген. Врангеля, які тільки на острові Лемносі змогли його винагородити і за вірну службу Добармії і за зраду рідному краю. Кубанський Край смерті Кулабухова йому б не простив.

Читач з захопленням прочитає цю нову надзвичайно цінну працю п. Сулятицького, а кубанці ще й подякують авторові, та може ще й навчатися з неї де-чого.

Сагардинський.

Зміст.

— Париж, неділя, 8 березня 1931 року — ст. 1. — * * * — ст. 3. —
 Ст. Сірополок. Фінал справи «Спілки Визволення України»
 в Українській Академії Наук — ст. 3. — Д а в н і й . Літературні спостереження. XXIII — ст. 5. — Л. Г. Сесія Унії Т-в Прихильників Ліги Націй. II. — ст. 10. — З Підкарпаття — ст. 13. — O b s e r v a t o r . З міжнародного життя — ст. 16. — З преси — ст. 19. — З широкого світу — ст. 20. — Х р о н і к а : З життя укр. еміграції: — У Франції — ст. 22. — В Польщі — ст. 23. — В Німеччині — ст. 25. — В Чехії — ст. 26. — Бібліографія — ст. 26.

Звіт.

з ялинки-вечірки, котра улаштована Союзом Українок Емігранток м. Варшави 11. I. 1931.

П р и б у т к и :

	зл. п.	гр.
1) » Пожертв від громадських установ	225	
2) » від п. проф. Біднова	20	00
3) » від п. Річицького	30	00
4) Зібрано по підписному листу п. М. Лівницького	81	00
5) » за вхідні квитки	276	75
6) » за лотерею (килимок подарований п. М. Куриленком)	107	55
7) Виручено від продажу в буфеті	357	30
Разом		
	1097	60

В и д а т к и :

	зл. п.	гр.
1) Виплачено за помешкання	100	00
2) Виплачено за оркестру	90	00
3) Видано на частування і подарунки для дітей	152	15
4) » за ялинку і прикраси до неї	43	30
5) » за продукти до буфету	237	45
6) » на адміністративні видатки	29	80
Разом		
	652	70
Сальдо		
	444	90

1097 60

Управа Союзу складає свою щирю подяку всім громадянкам і громадянкам, котрі своєю працею чи матеріальною допомогою сприяли успішному переведенню ялинки.

Голова Союзу М. Лівницька.
 Скарбник Г. Чуйко-Чикаленко.

Звіт.

з вечірнки-концерту, котра була улаштована Союзом Українок Емігранток м. Варшави 6.XII 1930 р.

П р и б у т к и :

	зл. п.	гр.
1) Зібрано за вхідні квитки	179	00
2) » від продажу в буфеті	259	50
3) » за лотерею	142	45
4) » за випозичення карт до гри	6	50
5) » по підписним листам	74	00
6) одержано пожертв:		
» » » П. проф. І. Фещенко-Чопівського	20	50
» » » П. проф. І. Шовгенова	10	00
» » » П. Інжін. Е. Плюща	30	00
» » » П. Інжін. П. Нестеренка	10	00
» » » П. Інжін. М. Ермолаєва	5	00

Разом	736	95
-------	-----	----

В и д а т к и :

	зл. п.	гр.
1) Виплачено за помешкання	85	00
2) » » оркестру	100	00
3) » » таперові	25	00
4) » » за продукти до буфету	146	35
5) » » за услуги	28	00
6) » » за річі куплені до лотереї	16	45
7) Видано на адміністративні видатки	63	30

Разом	464	10
Сальдо	272	85

	736	95
--	-----	----

З прибутків від лотереї Управа Союзу вислала 50 зл. п. для незаможних учнів Української Реформованої Гімназії в Жевницях (Чехословаччина) і 50 зл. п. до Калішського Українського Емігрантського Допомогового Комітету. Про раціональне зужитковання всіх пожертв та прибутків, які поступали протягом 1930 і початком 1931 р., буде подано до відома громадянкомъ і річний звіт в тижневику «Тризуб».

Управа Союзу висловлює свою щирю подяку всім громадянкам і громадянам, котрі прийшли на допомогу своїми пожертвами грішми чи річами.

Голова Союзу М. Лівичька
Скарбник Г. Чуйко-Чикаленко

За державність.

Українське Воєнно-Історичне Товариство, під проводом б. професора воєнних наук Академії Генерального Штабу в Петербурзі, генерал-полковника Миколи Юнакова, випустило 2-ий збірник воєнно-історичних матеріалів з часів визвольної боротьби за незалежність України, під назвою «За Державність» з таким змістом:

1. Ген.-пор. М. Омельянович Павленко — «Зимовий похід», ч. II.
2. Генерального штабу ген.-хор. М. Безручко — «Січові стрільці в боротьбі за державність».
3. Ген.-хор. А. Пузицький — «Бої Сірих за Коростень».
4. Сотник О. Шпільнський — «Армія в перспективі історії нації».
5. Підполк. Мусій Ященко — «Що то було?».
6. Лейтенант флоти С. Шрамченко — «Підняття українського прапору в Чорноморській флоті».
7. Підполк. М. Янчевський — «Із спогадів: 1. Урочище Фундул — Молдава — Кімполунг і 2. Борисоглібськ — Одеса».
8. Микола Байко — «4 жовтня року 1919».
9. Підполк. М. Стечишин — «Щипіорнський військовий цвинтар».
10. П. Сулятицький — «Генерал П. Н. Врангель. Записки ч. II. Белое дело».
11. Гліб Лазаревський — «Гетьманщина. Проф. Дмитро Дорошенко, ілюстрована історія України 1917-1923 рр.».

2-й Збірник «За Державність» має 220 сторінок друку (на доброму папері), 17 планів, схем і малюнків, 8 зразків стародавньої уніформи української збройної сили, зрисованих з фундаментальної збірки у німецькій Оружейній Палаті, 5 фотографічних знімків членів Українського Військового Генерального Комітету та 8 знімків українського військового цвинтаря в Щипіорному, з обозначенням поіменно могил похованих на ньому вояків.

2-й Збірник «За Державність» виїшов в оригінальній окладинці, роботи бл. п. славного українського артиста-маляра проф. Петра Холодного.

Ціна 2-го Збірника «За Державність» у Польщі та інших країнах — 8 зл. з пересилкою, в Америці 1 доляр американський. Для членів Українського Воєнно-Історичного Т-ва, що не залягають з оплатою членських внесків, 6 злотих.

Ціна 1-го Збірника «За Державність» (мається тільки 30 примірників) — 6 злотих, для Америки — 1 доляр американський.

Збірники «За Державність» — це слава історія наша, писана кров'ю Війська Українського.

Адреса для замовлень: Варшава, Підваля 16 м. 15.

Ласкаво проситься подати до Управи Товариства адреси тих осіб, які передплатили б «За Державність».

За Управу Товариства

Генштабу генерал-хорунжий В. Змієнко і полковник М. Садовський.

НОВА КНИГА

елегантне видання французькою мовою

CHEVTCHENKO

le poète national de l'Ukraine

par

D. DOROSHENKO,

Professeur à l'Université de Prague,

avec préface

du

Comte Antoine Chiappe

Замовляти в Бібліотеці імені С. Петлюри, на адресу:

Mr. I. Rudicev, 11, Square de Port-Royal, Paris XIII-e.

Один примірник на гарному папері: у Франції по 5 фр. франц., в інших державах по 25 амер. центів. 5 примірників за 1 амер. дол. з пересилкою.

Продаж поезій укр. книгарнях. Де нема, звертатися (листою)

до:

Mlle N. Kuceravenko, Praha-Brevnov Liborova 470,
Tchécoslovaquie.

Не пропустіть нагоди, щоб у Шевченківські дні ця книга про нашого Великого Поета і про Україну дісталася до рук усіх ваших знайомих чужинців.

НА 70-ТІ РОКОВИНИ СМЕРТИ Т. ШЕВЧЕНКА НЕ ЗАБУДЬТЕ ПРО ТАКІ КНИЖКИ:

- 1) КОБЗАРЬ. Перше повне видання, в I томі, з поясненнями й примітками проф. В. Сімовича. З портретом і біографією. Ціна 1. амер. дол., в оправі 1.50 амер. дол.
- 2) Степан Смаль-Стоцький: Т. ШЕВЧЕНКО — СПІВЕЦЬ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНИ
«...злука з Москозщиною мусить розвалитися, щоб Україна дісталася на волю. У Шевченка ніхто ніде не найде ні одного слова яких небудь федеративних чи союзних міркувань. Навпаки. Він усяку злуку України з Москозщиною уважав найбільшою недолею, найбільшим нещастям України, джерелом її фізичного, духового, матеріального, культурного і морального занепаду... Він відкидає всяке спільне «отечество», знає тільки Неньку-Україну, яку так щиро любить, що за неї готов і душу свою віддати. Він визнає тільки повну самостійність України». (З слів автора). Ціна за 1 примірник на крейдяному папері, в гарній окладинці 8 амер. центів.
- 3) Prof. D. Doroschenko: SCHEWTSCHENKO DER GROSSE UKRAINISCHE NATIONALDICHTER. Ціна 25 амер. центів.
- 4) SCHEWTSCHENKO — LE POÈTE NATIONAL DE L'UKRAINE par D. Doroschenko, professeur à l'Université de Prague, avec préface du comte Antoine Chiappe. Ціна 25 амер. центів.

Набувати можна в Бібліотеці ім. С. Петлюри в Парижі.

Продаж по всіх українських книгарнях і по всіх рухливіших українських осередках.

Головний склад: КНИГАРНЯ НАУКОВОГО Т-ВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА, ЛЬВІВ, РИНОК 10.

**Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris(V)
Tél. Danton 80-03.**

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагус — Комітет. Адміністратор: Іл. Косенко.
Le Gérant: M-me Perdrizet.

Imp. de Navarre, 5, rue des Gobelins. Paris XIII.